

Liten berättelse om Jädraås från 1854 till 1996

Nedtecknad av Rune Hillström Jädraås i juli 1996.
Avskrivet och smärre redigering 2005 av Christer Lundquist.
Avskrivet och redigerats 2011 av Elisabeth Henningsson.

Den 2 november 1854 begär Ockelboverkens ägare, Åberg, genom sina förmyndare tillstånd att uppföra en masugn i Jädraås. En av orsakerna var att masugnen i Åbron var i stort behov av reparation och att där var så dålig vattentillförsel att en utökning av driften var omöjlig. Andra orsaker var att Jädraås låg närmare Vintjärns gruvor. Ockelboverken fodrar mera tackjärn och en masugn i Jädraås kan ge detta. Redan den 31 maj 1855 sker undersökningen.

I väntan på tillståndet påbörjas en del byggnationer. Redan 1855 är **Slottet** färdigbyggt. Något slott var det dock inte. Byggnaden, som låg vid den blivande masugnen, tjänstgjorde som kasern åt byggnadsarbetarna och som kontor. Byggnaden flyttades så småningom till en plats där sedermera bolagets kolbrygga anlades. Senare skedde ytterligare en flytt och nu till dess nuvarande plats. Det sägs att flytten gjordes över en natt. Slottet är numera påbyggt och tjänstgör nu som bostadshus.

Den 29 maj 1856 beviljades privilegium och hyttbygget startar redan samma dag. 23 dalkarlar med en chef och ett "kvinns" (kockan) kom att utföra bygget och till hjälp hade de arbetare från finnbyarna **Gammelboning** och **Ulftorp**, samt från **Ulvsta**.

Samtidigt börjar också vägbygget till **Brattfors** för att säkerställa transporten av tackjärn till smedjan därnere.

1856 uppfördes **Herrgården** och den blev bostad åt C. A. Lundeberg. Mellan Herrgården och hyttan byggdes samtidigt ett kontorshus, som dock brann ner redan 1867.

Samtidigt är också **Brogården** klar för sitt ändamål, som raststuga åt malmkörarna från Vintjärn. Hästfororna kördes ända tills järnvägen nådde Jädraås. Det berättas att många av dalkarlarna hade lite märkliga vanor, bl.a. när de skulle äta. De slog då mjölk och gröt i sina skinnförkläden och åt sedan därur med god aptit.

Masmästaren och hans drängar måste också ha någonstans att bo. För deras räkning byggs **Masmästargården**, som är klar 1857. Samma år byggs även de två **Smedstugorna** och **Rättarbyggningen**. En av Smedstugorna fick senare namnet "Nya Paris". Den ena av byggnaderna brann under byggtiden och försenades ett år. Rättarbyggningen hade samma utseende, som de två Smedstugorna. 1910 byggs dock ytterligare en våning på.

En del torp byggdes också vid sidan av bruket, **Persbo**, numera Åmarks, **Åbo** och **Vallstanäs**. Sedan var bostadsbehovet täckt för hyttarbetarnas räkning. En del sidobyggnader uppfördes dock under några år.

Så kommer den stora dagen. Hyttan är klar för den första blåsningen. Den leddes av stipendiaten vid Jernkontorets stat C.A. Dellvik och masmästare J.O. Högberg. Därom finns antecknat:

” Masugnen pådrogs den 14 februari 1856 kl. 6.00 fm samt pågick till den 23 juli kl. 11.00 fm, samt tillverkades under denna tid 5.240 skeppspund 14 lispund tackjärn med en åtgång av 5.303 lass och 51 lispund Vintjärnsmalm. Ett lass utgjorde 12 centner eller 510 hl”. Till detta års blåsning gick det åt mer än 5.000 stigar kol och en stig rymde 20 hl.
(Förklaring mått/vikt: 1 skeppspund = 170 kg 1 lispund = 8,5 kg 1 skålpund = 0,425 kg och 1 centner = 42,5 kg)

I början var det mest torpare, som kolade och körde fram kolen, som betalning för arrende för de torparstugor, som de själva hade byggt. Vid den tiden var de tvingade att kola ungefär 5.000 stigar per år, precis den mängd, som gick åt till första blåsningen.

Det fanns flera byar runt Jädraås vid starten av masugnen. Finnarna kom till **Gammelboning** och **Ulftorp** redan i slutet av 1500-talet. Officiellt 1596, men troligtvis är Ulftorp ännu äldre. **Ivantjärn** är också från den tiden medan **Nya Värmland** tillkom 1798 – 1802.

Gammelboning låg naturligt nog före Jädraås både när det gällde skola och affär. Affären startades 1870 av mjölnare Sundgren. 1872 startades en ambulerande skola.

Det händer inte mycket förrän järnvägsbygget närmar sig Jädraås. För att vara förberedd byggs en **järnvägsstation** 1880, en ganska oansenlig grå byggnad. Det är dock denna byggnad, som bildar stommen till den nuvarande stationen.

1881 når järnvägen bruket och på hösten kommer det första malmtåget. En upplevelse för befolkningen, nästan skräckblandad för de äldre.

Hästfororna fortsätter dock med tackjärn till **Brattfors** smedja, för vidare befördran till **Wjvalsverk** ännu något år.

En poststation öppnas 1885. Allt är dock ganska primitivt. Först då järnvägen når **Ockelbo** börjar den kontinuerliga postgången.

Ungefär vid denna tid byggs också en **Brukshandel** på åkern utanför Herrgården. Vilket år är oklart. Så småningom blir trafikchef J.A. Westerlund chef för både post och affär samtidigt med chefskapet för järnvägen. Han bestämde i praktiken allt, nästan in i minsta detalj.

Jädraås blir i fortsättningen centrum för järnvägen och därför är efterfrågan på bostäder mycket stor. 1886 är **Stockholmsbyggningen**, som anses vara Jädraås vackraste byggnad, klar för inflyttning.

Året efter, alltså 1887, säljs Ockelboverken till Kopparfors och Hofors Sågverk AB och i försäljningen ingår också järnvägen.